

EVANGELIKUS EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

Előfizetési ár:

Egész évre . . . 6 frt — kr.
félévre 3 " — "
negyedévre . . . 1 " 50 "
Egy szám ára: 12 kr. o. é.

MEGJELEN HETENKÉNT EGYSZER.

Szerkesztő- s kiadó-hivatal: Pozsony, Konventutca 6. sz.

Felelős szerkesztő:

TRSZTYÉNSZKY FERENCZ.

Hirdetés ára:

Négyhasábos petit sorként
egyszer közölve 7 kr.,
többször közölve 5 kr.
Bélyegdíj: külön 30 kr.

Tartalom: Czékus superintendens ker. ev. árvaházi megnyitó beszéde Rozsnyón, a Luther-ünnepély alkalmával. — Teremtsünk minél több edzett evangéliumi jellemeket. (Sincerus.) — Luther éneke. (Gaál Mihály.) — Belföld. — Külföld. — Vegyesek.

Czékus superintendens ker. ev. árvaházi megnyitó beszéde Rozsnyón, a Luther-ünnepély alkalmával.

Tiszai ág. hitv. ev. egyházkerületünk látva egyrészt az egyházak elszegényedését, visszariadva másrészt azon anyagi nyomortól, melybe különösen az elhagyott árvák sülyedtek, megfontolva nem különben azon leverő körülményt, hogy az árvák elhagyatva, lelkökben is elárvulnak, erkölcsileg is elvesznek úgy ev. egyházunk, mint a haza és polgári társadalom részére, sőt nem ritkán más akolba is térítetnek, 1880-ik évi dobsinai közgyűlésén nagylelkűen elhatározá: hogy a rozsnói nemes egyház kebelében egy oly ker. ev. árvaháznak vetessék meg alapja, mely idővel Isten atyai segedelme és a hívők buzgóssága következtében 100 árvafiút és leányt vegyen gondozása és nevelésének szárnyai alá s ennek létesítése céljából megtevé az előkészítési lépéseket, buzgó adakozásra hívá fel az egyházakat és híveket.

A kerület esdő szózátát siker koronázta. Rövid három év alatt e szent célra hazánkban több mint 10,000 frt. gyűlt össze, s e fölött némethoni testvéreink is több mint 1000 frt. kegyadományt küldtek a távolból szíves áldozatul ev. árvaházunk oltárára. Ez alap nem nagy, de elég arra: hogy a ker. ev. árvaház első alapkövét letegyük s 8 árvafiú és 2 árvaleánynyal az árvaintézetet megnyissuk. Ezt Isten nevében megtettük s itt vannak előttünk az apátlan és anyátlan árvák, kiket egyházkerületünk különböző vidékéről vettünk fel, hogy őket a nyomorból kiemelve, édes szülői gondoskodás és lelkiismeretes nevelésben részesítve, az egyház, haza, emberiség és polgári társadalom istenfélő, becsületes és hasznos tagjaivá tegyük.

Istené legyen mindenknek előtte a dicsőség és forró hála, ki nekünk e szép sikert adta s megengedte érnünk, hogy az intézet alapkövét letéve és atyai jóvoltával támogatva azt tovább építhetjük, kiterjedését és előmenetelét eszközölhetjük. — Istené legyen a dicsőség! ki a hívők szívébe a

nemes indulatot, a szíves áldozatkészséget adta, sőt a távolban is lángra gyulasztá irántunk a testvéri szeretetet s ennek következtében lelki örömmel hangoztatjuk Sámuellel ama hálaéneket: „Mindaddig segítségül volt nekünk az Úr!“ — Istené legyen a dicsőség!, ki e szegény árvákra is kiterjeszté áldokegyelmét s az által megpecsételé hitünk szent könyve azon mondatának igazságát: „Hagyd el árváidat és özvegyeid bennem vessék reménységöket, eltartom én őket, mert én vagyok az árvák kegyes segítője és gondviselő atya.“

Igen, Istené legyen a dicsőség, de fogadjátok hála köszönetemet egyházkerületünk nevében ti mindnyájan ev. hívek és nemeskeblű emberbarátok, kik közel és távolban jókedvű s Isten előtt kedves adakozástok s áldozataitok által a sz. ügynek lendületet adva, az intézet életbeléptetését nemesen előmozdítottátok. — Fogadjátok őszinte elismerésemet és forró hálaadomat a kerületi bizottságnak nemesszívú tagjai, kik fáradhatlan közreműködés s lankadatlan buzgósság által érlelték meg az ügyet annyira: hogy a siker biztosítva lett s ez intézet immár áldását áraszthatja a gyámoltalan árvákra. Fogadjátok pedig különösen kiváló köszönetemet rozsnói ev. egyháztagok, leginkább pedig ti buzgó nők, kik az intézet berendezésénél oly buzgó áldozatkészséget, oly önzetlen szívet, oly ker. indulatot tanúsítottatok, mely lelki örömmel töltött el és méltó arra: hogy tisztelettel hajoljak meg előttetek s a kegyelem Istenétől, ki a jókedvű adakozót szereti, áldást és boldogságot kérjek reátok, házatokra, férjeitek- és gyermekeitekre.

Köszönet nektek! Áldás reátok!! de egyszersmind kérelem is Hozzatok! Árvaintézetünk csak csekély mustármag ma, mely oly terebélyes fává, melynek árnyékában 100 árva találhat nyughelyet, csak úgy fejlődhetik, ha az általatok most tanúsított buzgósság és áldozatkészség továbbra sem lankad, hanem jövőben is szívesen tesz, szívesen áldoz mindenitek közületek annyit, mennyit tehetsége szerint önmegeröltetés nélkül tehet; mindenki segíti azt vagy hagyományyal,

vagy évi kegyadományyal, vagy ruhával, vagy főzeléssel, amit körülményei engedik s e fölött egyházkerületünk más egyházaival és hívei sem riadnak vissza az évenkénti szíves gyámolítástól.

Tömeges pártfogás azon varázsvessző, mely ezen intézetnek jövőjét biztosíthatja s felvirágzását eszközölheti s én erősen hiszem és teljesen bizom: hogy a szeretetnek Istene atyai gondviselését fogja ez intézet fölött mindenkor világotlatni, teremtven napról-napra évről-évre kegyesszívű hívőket és emberbarátokat, kik azt hagyományaik és kegyadományaikkal gyámolítandják s felvirágzását eszközölni készek lesznek; erősen hiszem és teljesen bizom: hogy ti ev. egyházunk férfiai és női jövőben is első sorban fogtok állni a nemes huzgóság terén, szem előtt tartva mindenkor azt, hogy ezen intézet gyámolítása által, nemcsak az árvákat boldogítjátok, nemcsak saját egyházunknak használtok, nemcsak az összes ev. egyház irányában is vivtok ki érdemet, hanem a város és polgári társadalom anyagi jólétét is emelitek, kétséget nem szenvedvén, hogy az míg most egy-két ezerrel, jövőben 10,000-et meghaladó összeggel emelheti polgáraink jólétét. Kövessétek ennél fogva hitünk szt. könyvének azon utasítását: „Tegyetek jól mindenekkel, de leginkább hiteteknek cselédeivel s tartásatok esetekben Jézus azon biztosítását: hogy aki egynek a kisdedek közül felveszi gondját, neki veszi fel gondját s olybá veszi a jótéteményt, mintha azt vele tennétek.“

Igyekezetünket azonban és jótékonyságunkat csak úgy fogja biztos siker koronázni, ha Isten áldókeze fog azon nyugodni s ő indítja könyörület- és áldozatkészsegre a hívőket. Bizzunk a jó Istenben! hogy ő kegyelmesen megsegít, bizzunk Üdvözítőnkben a Jézus Krisztusban, hogy ő nem vonja meg tőlünk áldását és segédelmét, és nyissuk meg ker. ág. hitv. ev. árvaházunkat ünnepélyesen Luther 400-dos születésének emléknepjén azon szilárd hit- és meggyőződésben: „hogy mikép a reformáció csörgedező kis patakjából négy század folytán világboldogító folyó lett, úgy ev. árvaházunk is idők folytával ezerekre fogja hullatni áldó harmatát, ezerek szerencséjének és boldogságának leendő hatalmas emeltyűje.“

És nektek mit mondják kedves árváink, most már édes gyermekeink! kik ezen intézetben az élet vész-hullamából kiemelve, biztos kikötőt nyertetek, és mint hely nélkül bolyongó vándorok biztos menedékre találhatok? Azt mondom és azt óhajtom: hogy azon jó Isten, ki mint szerető és kegyelmes atya örködött eddig éltek fölött, legyen kegyes gondviselő atyátok továbbra is, és tegyen istenfélő keresztényekké, a polgári társadalom hasznos tagjaivá, egyházunk és hazánk méltó fiai és leányaivá. Azt mondom és azt óhajtom: hogy Isten áldásának örvendve szerencsésen fussátok meg az élet pályáját s egykoron Krisztus urunk kezéből elnyerhessétek az örök élet koronáját. — Amen.

Teremtsünk minél több edzett evangyéliumi jellemeket.

Napjainkban a legközönségesebb erkölcsi járványok közé nézetem szerint ezek sorozhatók: Fényűzés,

dologtalanság, vastag anyagosság utáni kapkodás és közöny. Ezek mindenhova betolakodnak, s számtalan helyen egész a borzadásig dúlnak. Kérdem: hogy vajjon e gazjátékot sokáig fogjuk-e még hűnyt szemmel nézni? és ha nem, hogy kellene e szemtelen hadnak és veszélyes árnak legegyszerűbben, legrövidebben, egyszerűs mind legbiztosabban is utját állni? Én az említettem cím mielőbbi életbeléptetésénél biztosabb expedienst nem látok.

Urak! midőn a veszély a legnagyobb, s a kétségbeesés rémképeivel előáll, megjelen a jellem, s varázseréjevei dönt határozólag. Ez az a százados tölgy, mely a legdühöngőbb viharokkal daczol, az a kőszikla, melyet semmiféle ár elmosni nem képes, az a bástya, mely a legtüzesebb ostromot is bátran felfogja, az a tiszta fény, mely a sűrű ködöt oszlatja. Lángész, tudomány, ékes-szólás döntő percekben ezelőtt meghajolni kénytelen. Kell-e példa? Ott van Vald Péter, Viklef János, Husz János, Luther Márton, Gusztáv Adolf, mindenek felett pedig Urunk, Megváltónk Jézus. Ha ily, ezüstmél, aranyból és minden drágakőből becsesebb, edzettebb jellemek nincsenek, boldog Isten! vajjon, hol állunk ma? Avagy nem az örvénynek feneketlen mélyébe sodortatunk-e? Ismétlem tehát: Teremtsünk Urunk, Megváltónk üdvözítő tanánál és melegítő példájánál evangyéliumi jellemeket, mert valahányszor kenyértörésre kerül a dolog, ezek döntik el a csatát, ezek üzik szét a ránczba szedett homlokról a sötét gondot, ezek állítják helyre a felbomlott békét. Edzett jellemek nélkül egyházunkban vajjon hova lennénk, s kiáltó szükségünkben magunkat hogy tarthatnók fenn?

Hja, de hogy kellene e roppant feladatot szerencsésen megoldani? Elmondom.

Szálljatok le papok egyes családokhoz, s hassatok csendes hajlékaikban oda, hogy a mostani ziláltságot vallásos erkölcsi fegyelem váltsa fel, mert elvítázhatlan tény az, hogy a mostani családi életen legtöbb esetben rákfene rágódik. Ami pedig itt el van mulasztva, bajos ám azt többé helyre ütni, pótolni.

Ehez ugyan idő szükségeltetik, de különösen télen, midőn a nép úgyis együtt van, azt sajnálni nem kell. Egy ily szivélyes házi látogatásnak sokszor roppant hordereje van.

Tekintsetek továbbá egyházi és iskolai előljárók, úgy az alsó, mint a felső iskolákba is, s figyeljétek meg ott a vallási előadást. — A vallási előadásnak mindig mélyen átgondolva, átszellemlülve, példakkal illusztrálva, s mennyire csak lehetséges az élethez is alkalmazva kell történni, mert csak az ilyen előadás képes, a gyermek és ifjú figyelmét megragadni, s kedélyére legjobban hatni. Rideg népszerűtlen előadással, és csupán emlékeltetéssel e téren nem sokat fognánk eredményezni.

Papjaink szószékről az uralkodó előítéleteket és vétkeket Krisztus és reformátoraink példájaként kíméletlenül ostorozzák; mert ha ők nem, vajjon kicsoda más? s a midőn ezt teszik, igyekezzenek maguk is hű kinyomatai a hirdetett igének lenni. Tehát nem a vétkes áramlattal úszni, mit felőlük feltenni nem is akarunk, hanem az áramlat rohamos terjedése

ellen minden áron küzdeni. Ez ugyan kissé kényelmetlen feladat, de különösen napjainkban, midőn a gyom mindenfelé buján tenyészik, s őket is elnyomással fenyegeti, elengedhetlen kötelesség. Nem azt kell tehát most nézni, hogy mi tetszik, hanem azt, hogy mi jó, mi üdvös. A jó orvos is ezt az eljárást követi betegei körül.

Legyen gond arra, hogy akik az egyházi és iskolai pályára lépnek, ne tekintsék azt valami sine cura-nak (Nichts über die liebe Commodityt), hanem igenis tekintsék sok gondal, fáradsággal, nélkülözéssel, önmegtagadással, roppant felelőséggel, sokszor hálátlansággal is járó hivatalnak, mert csak az ily benső hivatással bíró egyének képesek, magasabb feladatuknak kellőleg megfelelni, jeles ev. és hazafias jellemeket is képezni. Legyen tehát minden tanító, tanár és pap megannyi evang. fénykép és kimagasló czédrus a maga nemében; erőltetett működésén úgy sincs, nem is lehet, Isten áldása.

Léptessük a Luthertársaságot mielőbb életbe! — Im, ezek volnának röviden szerény néze-teim ev. jellem teremtése tárgyában, mire különösen napjainkban kiváló szükség mutatkozik.

És most leteszem a tollat, melyet elég gondolkodva vettem kezembe, s áldást mondok ev. ügyünkre, annak valamennyi vezérférfaira, s egyes tagjaira.

Sincerus.

Luther éneke.

(Születése négyszázados évfordulója alkal-mából.)

1. Erős vár a mi Istenük,
Jó menedék s ótalom!
Ó véd minket, ha ellenünk
Küzd a gonosz hatalom.
A régi ellenség
Ránk tört volna rég.
De ravasz csele —
E szörnyű fegyvere
Bennünket nem rettent meg!
2. Hatalmának zord eszközét
Rajtunk ugyan próbálja;
De sergünket nem bontja szét:
Vezérünk helyét állja!
Kérde: ki legyen az?
Jézus Krisztus az.
Ó a mi fejünk,
Más nem is kell nekünk:
A diadal bizonyos!
3. Bár ördöggel volna tele
Ez a világ — ellenünk:
Bátran megküzdzenék vele, —
Sikerre jut szent ügyünk!
Sötétség szelleme
Mindent döntene:
Ám e küzködés
Merő erőködés, —
Az ígét nem bírja meg!
4. A célhoz egykor eljutunk
Meggzünik a viadal,
Velünk marad mi Jézusunk
Szent lelke áldásával.
Vigyék bár ellenink
Nőnk' s gyermekeink',
Élet és vagyon
Bár nekik maradjon:
Üdvünket nem bánthatják!

Ford. Gaál Mihály.

B E L F Ő L D.

Jolsva-Taploczán, nov. 15. Az „Evang. Egyház és Iskola 33. számában közölt, tisztelendő Placsko István lelkész úr nyilatkozatára legyen szabad röviden megjegyeznem, hogy Placsko lelkész úr tán nem mindent mondott el, a mi említett levelemben lehetett. Például nem érinti, ami aligha nincs bent levelemben, hogy egy híve nyilvános helyen azt mondta: „ha ez, t. i. B. úr, oly ígéretet tesz, minőt amaz t. i. P. úr, akkor erre szavazunk.“ — Ilyen s ehhez hasonló nyilatkozatok okozták, hogy az esp. biztos a gyűlést eredmény nélkül bezárni indítottnak érezte magát, s hogy a második bizottság megengedé, miszerint B. úr a jelöltségről határozottan lemondván, P. úr pártja pedig a közbéke kedvéért egy harmadiknak egy akarattal leendő megválasztására késznek nyilatkozván, beteljesedjék: hogy „inter duos litigantes, tertius gaudet.“ Szeretjük hinni: az egyház javára! *Beur.*

Id. Bartholomaeidesz László,
gömöri főesperes.

Nagy-Hont. (Templomszentelés Egyház a s-Maróthon.) Nov. 4-én lélekemelő szép ünnepély folyt le az egyházas-maróthi régi ev. egyház körében. Község és egyház huszita eredetű. A reformációt korán befogadta. A hitjavítás századának első felében már szervezve volt s rendes ev. lelkészei valának.

A Hellenbach s Zmeskall család megvédte s fenntartotta ezen egyházat a századok viszontagságai között akkor is, amidőn papja Johanides János 1673-ben a pozsonyi törvényszék elé idéztetett s utóbb Komáromba záratott. Hogy régi lebontott temploma s annak alacsony tornya mikor épült, ezt kipuhatolni nem lehetett. A torony még fenmaradt jelvénye a félhold, csakis arra vall, hogy a török hódítások idejébeu alkalmaztatott. A bomlásnak indult régi épületeket gyökeresen javíttatta, még pedig maga költségén, 1789-ben Zmeskall György. Ez használhatóvá tette őket a legújabb időkig. De a templom szűk volta s megrepedezett falai sürgősen követelték lebontatását s egy újnak felépítését.

A sürgős ügy sürgősen intéztetett el; még pedig ritka buzgósággal s anyagias irányu korunkban pártját kereső ritka áldozatkészséggel. Nem egészen egy éve hogy a gyülekezet, élén a lelkes felügyelővel tek. Zmeskall Zsigmonddal, elhatározta az új templom s diszes torony felépítését s ime az Isten dicsőségére emelt szép mű, mely a szelid lejtű magaslatról alátekint a téres kies völgy áldott földére, az egyházbeliek fenkölt gondolkodásának s nemes érzületének szóló tanujele, teljesen elkészült s belül igen csinosan s finom izléssel felszerelve. Különösen a Zmeskall és Ivánka-család gazdag adományai által, kerek számban 12,060 frt költség mellett, készen áll. Kivülről s belülről azon benyomást teszi egyiránt a szemlélőre, hogy „szent a hely s nem más mint Isten háza.“

Az anyaggyülekezet s fiókjainak istenfélő, kegyes s buzgó népe, de a pártfogó úri családok is óhajtották, hogy egykori lelkészök, mostani superintendensünk főt. s nagys. dr. Szeberényi Gusztáv avatta volna fel, lelkes áhitatos s buzgóságot keltő szavaival az Úr ezen díszes hajlékát. De bokros elfoglaltatása akadályoztatta ezen

a gyülekezet kívánságával egyező szándékának kivételében.

Megbízatus következtében végezte tehát a tulajdonképeni felavatást nt. alesperes Hrencsik Károly selmeczi tót lelkész és segédkeztek: Schmidt Lajos, szárdi, Reil Sámuel, teszéri, Fuchs János, bagonyai, Händel Vilmos, selmeczi (a ki az oltártól magyar felavató beszédet mondott), s a helybeli lelkész Schmidt György. Sőt mondhatni, hogy valahány jelen volt lelkész, közöttük két kiérdemült esperesünk: nt. Wengerinczky András s nt. Masztis Ádám, összesen 11, beleszámítva a szomszédos esperesség egyik lelkészét, a zólyom-pelsőczyi egyház papját: tiszt. Kuzma Adolfot, résztvettek tényleg a felavatásban, a mennyiben az ismeretes felavatási éneket: Szenteld meg Isten e munkát stb., a lelkészi kar együtt énekelte s az egész testület részt vett a tiszt. Schmidt Lajos által kiszolgáltatót úri sz. vacsorában. Az egyházi cselekvények közül végeztetett ez alkalommal a közreműködők által: Keresztelés, esketés, confirmáció, áttértnék felvétele, az úrvacsora kiszolgáltatása.

Az idő kedvezvén az ünnepélynek, a távolabb szomszédok is engedtek a meghívásnak s ez okozta, hogyha bár a téres templom zsufolásig megtelt, a hívek része csak a templom udvarán kaphatott helyet.

A felavatást követte az elmaradhatlan áldomás, mely mindenfelé vígan folyt, különösen a vendégszerető paplakon s nagys. Zmeskall Zsigmond házánál. Ez utóbbi helyre volt hivatalos a lelkészi kar s több úri család. A jó kedv szülte felköszöntések ünnepelték mindenek előtt a házi asszonyt Zmeskall Zsigmondné szül. Kosztolányi Mathilde ő nagyságát, a ki nemcsak a szíves vendéglátásban, de a nagy mű megalkotásánál s ugyanígy családja s egyháza körében sokszorosan megmutatta, mennyire egyesíti magában Mária és Mártha nemes tulajdonait. — Elismeréssel ünnepeltetett a pártfogóság áldozatkészsége s az ott működő lelkész fáradhatlan evangeliomi munkássága. — Nyugodjék s legyen az Úr leggazdagabb áldása, mind a gyülekezeten mind pedig lelkes vezetőin! Adják át drága örök-ként gyermekeiknek, az általok megalkotott szép művet, melyet ez időszerint csakis 600 frtnyi tartozás terhel, hogy a késő ivadék is épüljön e szent hajlékban, az Úr élő sz. templomává! H. V.

Luther-ünnepélyek.

Evangelikus egyházunk lefolyt nagy ünnepélye sajnosan érezteti velünk lapunk szerény terjedelmének korlátait. Ívekre terjedne is nagyon is hosszú időt igényelne a beküldött s részünkről mély köszönettel fogadott, a lelkesülés meleg hangján irt értesítések közlése. Bocssásk meg szeretett testvéreink, ha talán szerkesztői jogunkat túlzottan érvényesítve csakis a tényeket adjuk elő: a szép részletek elmaradásáért kárpótoljon az összkép nagyszerűsége.

* * *

Budapest. — Doleschall S. E. lelkész 10-én este 6 órakor tartotta felolvasásainak utolsóját, melyet, mint az előzőket is, válogatott közönség hallgatott meg, Vallásos kenettől áthatott, költői emelkedettségökkel gyönyörködtető, történelmi igazságuk- s életbevágó alkalmazásukkal megragadó felolvasásai a kiváló lel-

késznek és theologusnak sajtó útján nyilvánosságra is bocsátatnak; ajánljuk hitfeleink meleg pártfogásába.

11-én a főváros valamennyi evang. templomában ünnepélyes istentisztelet tartott. A deákteri templomban $\frac{1}{2}$ 10-kor bevonult a német egyház presbyteriuma élén Schranz és Doleschall lelkészek kíséretében a felügyelő: Kochmeister Frigyes báró. Ének után, oltár elé lépett Schranz J. s kenetteljes, Isten iránt alázatot, a világgal szemben evang. szilárd-ságos lehelő imájával méltóan vezette be az ünnepélyt. A Luther-ének elzengése után szószékre lépett Doleschall s megtartá egyházzónoklatilag remek beszédét, melyben kifejté, hogy e nap alkalmul szolgáljon a híveknek: bánatos komolysággal megemlékezni a reformáció előtt az egyházat elborított éjszakáról; benső örömmel üdvözölni a reformáció műve által felidézett világosságot és bensőleg mély hálával áldani a reformáció előidézőjét a mindenható Istent. — 11 órakor vette kezdetét a magyar istentisztelet, melyen Györy Vilmos mondta úgy az oltár előtti imát, mint az ünnepélyes szent beszédet, mely utóbbiban a kiváló egyházi szónok fejtegette a kérdéseket: kinek segedel-mével aratta Luther szellemi diadalait? mik voltak eszközei e diadalhoz? s diadalának melyek voltak eredményei. — A tót templomban Bachat és Droppa lelkészek közreműködése mellett a lapunkban közlött program szerint tartott meg az ünnepély. — A budavári templomban Soltz G. tartotta meg szép alkalmi beszédét, melyben kifejtve a nap jelentőségét, figyelmeztette a híveket hálára Isten iránt, azon világosságért, melyet a nagy reformátor hozott. Minden helyen zsúfolásig megteltek a templomok.

Eperjesen. — 10-én délelőtt 9-kor a collegium ünnepélyén lelkesen beszélt az igazgató és Bohus Pál 3-ad éves theologus; délután 2 órakor a theologiai önképző és önszegélyző egyesület ünnepélyét megnyitotta Hörk József theol. tanár rövid, meleg, velős beszéddel; utána: Schultze Otto 2-od éves theol. mondotta Sántha Károly gyönyörű imáját; Matherny Imre 1-ső éves theol. emelkedett hangulatu alkalmi egyházi beszédében Luthert mint a világosság fáklavivőjét; személyes tulajdonainak kiemelésével tün-tette ki; Varga Márton 3-ad éves theol. lelkesen, meghatón mondotta el sajtó szerzésű költeményét; Saguly János 3-ad éves theol. saját imájában adott hálát a Lutherben nekünk tanusított isteni kegyelemért. Végül az elnök zárszava rekeszté be a szép törekvésről, emelkedett felfogásról tanuskodó ünnepélyt. — 11-én délelőtt 8 órakor a tót, 10 órakor a német egyház tartották az ünnepélyes istentiszteletet. — Ünnepi szónokok voltak: Novák Mihály, tót, Sztehlo János, német, Hörk József, magyar. — A remek szerkesztű és lelkesedéssel előadott beszédek mélyen meghatották a nagy közönséget.

Kassán. A magyar-német egyház egyszerű, de lélekel-emelő ünnepélyességgel ülte meg f. h. 10-én és 11-én az ünnepet. Az első nap a serdülő ifjúságé, a rákövetkező vasárnap az egyház felnőtt közönségeé volt. Az ifjúság részére tartott ünnepélyre nem csak az egyház felekezeti elemi fi- és felső leányiskolájának protestáns

növendékei, hanem a városbeli összes tanintézetek prot. vallású növendékei is egybegyűltek a templomban és száz meg száz ifjú ajakról harsogott fel az istentől való ember harci éneke: „Erős vár a mi Istenünk!” — Az alkalmi emlékbeszédet Steiger Ferencz, felső leányisk. tan. és ez idei igazgató mondotta, kifejtvén e tételeket: 1. Mit tett Luther, a miért rá büszkék vagyunk? 2. Minő tanúságot nyújt nekünk s különösen a serdülő ifjúságnak Luther egész élete és működése? A második pont kapcsában jellemzi Luthert életrajza fonalán: a) mint a fáradhatatlan munkás és tudományos kutató mintaképét; b) mint hiteles és rettenthetlen harczost; c) a társadalomban, mint önzéstelen embert és szíves barátot; d) családi körében, mint a legjobb férjet, gyengéd atyát, vendégszerető gazdát és házi urat; e) mint a természet figyelmes szemlélőjét. — Az emlékbeszédet rövid ima és zárének fejezte be. Az ifjúság között Grátz Mór „képek Luther életéből” című füzetke osztatott ki.

A főünnepély vasárnap $\frac{1}{2}$ 10 órakor vette kezdetét „Maradj meg kegyelmeddel” szövegű énekkel. A rendes oltári szolgálat után „Erős vár a mi Istenünk” erőteljes dallama harsogott fel a hitjavító rettenthetlen bátorságát lehelő eredeti szövegben; mire nt. Csiskó János lelkész úr lépett a szószékre, alapigéül vevén fel Zsid. 13, 7. „Emlékezzetek meg a ti vezéreitekről, kik nektek szólták az Istennek beszédét és kövessétek az ő hitőket!” — Ezen igék alapján kifejti: „miként tiszteljük méltóan egyházunk nagy fiát, Luthert? Ha 1. Megemlékezünk nagyszerű munkájáról; 2. Megvizsgáljuk a hit erejét, mely őt nagy munkájában győzelemre segítette; 3. Fogadást teszünk, hogy e hit követésében nem fogunk ellankadni.

Oly beszéd volt ez, mely nemcsak egyházunk ifja s nagyja szívében örökké emlékezetes fog maradni: de az ünnepélyen nagy számmal jelen volt más vallásukban is a tisztelet érzelmét ébresztette nagy reformátorunk és prot. egyházunk iránt.

Nagyban emelte az isteni tisztelet ünnepélyességét, a szónoki beszéd bevezetése után a kassai női- és férfialárda által előadott vegyes kar: Weber K. Mária híres „Mi atyánk”-ja. — Megemlékezés nélkül nem hagyhatom e helyen azon készséget, melylyel a dalárda minden más vallású tagja is vonakodás nélkül közreműködött az evang. egyház ritka ünnepélyének emelésén; a szíves közreműködők között ott láttuk a helybeli prémontréi gymn. tanárok egyikét is, mely tény a legszebb világításban tünteti fel e derék tanító-szerzet liberalizmusát!

Sopronban a „Lutherünnepély”-nek következő lefolyása volt: november 10-én d. u. 2 órakor ünnepelt az elemi iskolai tanulósg. Harangzugás kíséretében vonult a kicsinyek serege osztályaikból tanítóik vezetésével a legszebb rendben az ünnepi ruhát öltött templomba. A toronyról nagy nemzeti zászlók lobogtak, a főbejárat virágkoszorúval volt díszítve; az előcsarnok „téli kertté” átalakítva; az oltáron élő virágok és koszorúk elhelyezve; a szószéken Luther nagy szava: „Itt állok, másként nem tehetek, Isten engem úgy segítjen! Amen”, zöld koszorú között és evvel szemben az egyik oszlopon Luthernek életnagyságú bronzrelief

mellképe volt alkalmazva. Az ezer gyermek alig talált helyet a földszinti padokban, a nagy számban megjelent közönség pd. a folyosókat és az emeletet ellepte. „Erős vár a mi Istenünk” elzengése után Stiegler Gusztáv lelkész az oltár elé lépve tartott a gyermekek felfogásához alkalmazott beszédet, melyben az ünnepély jelentőségét ecsetelte és különösen azt fejtegette: „mit köszön az iskola Luthernek!” A beszéd után hét gyermek lépett a templom közepére és bátran és értetően szavalta el Luther életének főbb mozzanatait versbe foglalva. Imá és áldás után a gyermekek ismét osztályonként vonultak a tantermekbe, a hol az ünnepnek emlékére a III.—V. osztálybeliek közé 600 Frommel-féle Lutherkönyvet, és az I. és II. osztálybelieknek 400 kőmetszetű Lutherképet osztottak szét a tanítók. Minden tanterem számára is lett Luthernek nagy fénynyomatu arczképe megszerezve. A 200 frtot meghaladó költséget az egyik lelkész egyes hívek között gyűjtötte — Szombat este mind a 4 harang majd egy órán át hirdette a másnapi nagy ünnepet. Vasárnap, előre megállapított program szerint a convent és presbyterium tagjai a lyceum nagy termében gyülekeztek, úgy szintén a lyceumi tanulók osztályaikban. 9 órakor, elől a tanuló ifjúság, indult az imposans menet a díszes templomba, mely már akkor minden zugában megtelt volt ünneplő közönséggel. A convent az oltár körül és a folyosókon felállított székeken foglalt helyett. Maga az ünnepély „Erhalt uns Herr bei Deinem Wort” énekkel vette kezdetét. Ezután a három lelkész az oltár elé lépett és nt. Brunner János mondta hathatós alkalmi imáját, mire a chorus „Ein feste Burg”-nak első versét énekelt. A főéneket képezte a veterán lelkésznek nt. Kolbenheyer Mórnak betegágyán készített és a templom bejáratánál, 3000-nél több példányban kiosztott: „Lied zur 400-jährigen Geburtsfeier Dr. Martin Luther's”. Az ünnepi beszédet Stiegler lelkész tartotta, közben ped. a kar énekelt. A nagy lelkesedéssel mondott beszéd hatásáról tanúskodott, hogy a 4000-re tehető nagy közönség a szónokot a legmélyebb csendben és feszült figyelemmel végig kísérte. (A beszéd több egyháztagnál által kinyomattatott.) — Az isteni tisztelet után az úrvacsorája lett kiszolgálva, a melyhez azonban, minthogy abban, az egyházi előljáróság testületileg részt nem vett (!) csak kevésszámú gyülekezetbeli tag járult. Az offertorium a Gusztáv-Ádolf-egylet javára 116 frtot hozott. — Délután nt. Brunner János lelkész prédikált, midőn a templom ismét egészen megtelt, dacára a felette kellemetlen időjárásnak.

Minthogy a soproni ev. gyülekezet jelenleg egy fényes iskolát emel, melynek épülete külsőleg már kétszen is áll, ez ünnepély emlékére alapítványt nem tehetett, hanem az új iskola díszterme számára Luthernek nagy olajfestményű képének beszerzését határozta el, amely célra már mintegy 280 frt. gyűlt össze.

A templom 100 éves fennállásának jubileuma, mely 1884. január 1-ső napjára volt kitűzve, el lett halasztva május 1-ső vasárnapjára, mert az ez alkalomra megrendelt orgona el nem készült, akkorára pd. az új iskola is teljesen be lesz rendezve, úgy hogy a jubileumot az orgonának felavattatásával és az iskolának megnyitásával lehetséges lesz egybekötni. —r.

Alsó-Kubin. — Egész árvai esperességben fényesen, de kivált e központi egyházban nagyszerűen sikerült Luther-émlékünnep. — Itt már egész héten készültek a nagy napra. — A nők s hajadonok tündérekertté varázsolták az Úrnak házát. Szombaton délnélben $\frac{1}{4}$ órai harangozással s mozsár durrogatással jelezte a ritka ünnepély. — 5 órakor ismét megszólaltak a harangok, dörögtek a mozsarak s óriási tömeg nép vonult a fényárban úszó templomba, mely annyira megtelt idegen vallásfelekezettűekkel is, hogy nem maradt üres hely. — Oltár előtt apa és fiú, mindkét lelkész végezte megfelelő liturgiával s a 100. zsol-tár elénklésével a szolgálatot. — Az esperes, Novák Sámuel, tartotta a beszédet Luk. I, 76—79. alapigékből; tárgya: Mint Keresztelő János készítette az Úrnak utját, úgy készítsen elő minket a mostani esti ünnepély a holnapira. — 11-én már 5 órakor harangozás és mozsarazás jelezte a nagy napot. $\frac{1}{2}$ 10-kor kezdődött az ünnepélyes istentisztelet, melyen a fiú: Novák Pál tartotta az egyházi beszédet Zsidókhöz XIII, 7. alapján: Emlékezzetek meg a ti vezéreitekről — tárgyból. Délután is igehirdetéssel végeztetett az istentisztelet. — A Luther-alapra megindított adakozások, melyekben minden egyháztág részt vesz, eddig 450 frtot eredményeztek; de várható, hogy az összeg 600 frtra is emelkedik. Az ünnepély nagy hatása volt, még az idegen feleketűekre is.

Arad. A Lutherünnepélyt megtartottuk. — E nevezetes nap emlékének megörökítése céljából a lelkész az egyháztágok között eleve gyűjtést rendezett, mely 226 frtot eredményezett és a mely összegben tiszta ezüsből való szép kehely és kanna készítettet. Mind a két sz. edényre — mely az ünnepély alkalmával az oltárt díszítette — az lett vése: „Dr. Luther Márton születése négyszázados évfordulójának emlékeül — az aradi ág. hitv. ev. egyház hívei 1883. november 10.“ — T. Pecz Kálmán egyháztág pd. egy gyönyörű bíborpiros bársony kehely-takarot ajándékozott, a melyen babérkoszorú között, nagy aranybetűkkel hímezve olvasható: „Erős vár a mi Istenünk.“ A templom az ünnepnapon egészen megtelt a hívekkel. Az istentisztelet után a lelkész felhívására számos egyháztág a parochiára gyűlt, hol egy „Lutheralapra“ — melynek célja az aradi felekezeti elemi iskola fennállását biztosítani — megkezdődtek az aláírások, melyek még ez alkalommal 227 frtot eredményeztek. Bizony szép összeg, tekintve e gyülekezetnek kis számú híveit!

Losoncz, 1883. nov. 15. — Szombaton vette az ünnepély kezdetét, midőn délutáni istentiszteleten nagyszámú hallgatóság jelenlétében Luther élettörténete lőn ismertette; míg éjjeli 11 órakor megkondultak a harangok, jelezve az órát, melyben megszületett a keresztény egyház és vallás nagy reformátora. — Másnap, a kellemetlen idő dacára ritka nagyszámú közönség gyülekezett templomunkba, melynek főbb helyeit buzgó hölgyeink gyönyörűen feldíszítették; így a szószéket, orgonát s különösen az oltárt, melynek a virágfüzerek mellett értékes díszül szolgált két, Luther fordította történelmi becsű biblia is. Megjelent a helybeli testvér helv. hitv. egyház presbyteriuma is, élén lelkészével s főgondnokával. Az alkalmi éneket s utána

az „Erős várunkat“, mintegy 80 főből álló négyes kar énekelte szépen, meghatóan; az alkalomszerű, jeles hit-szónoklatot Margócsy József lelkész tartotta. Istentisztelet után a hívek nagyrésze az Úr asztalához járult. A Luther-társaság javára megtartott offertorium 44 frt. 35 krt eredményezett. — E nap emléke meg lőn örökítve még az által is, hogy egyházhiveink adakozásából egy 100 frtnyi Luther-alap gyűjtetett össze, melynek évenkénti kamataiból egy-egy szegény tanuló iskolai szükségletei lesznek fedezendőek. —a.

Nagylakon f. h. 4-ikétől 11-ikéig Luthernek négy-százados születését, ha nem is nagy fényvel, de minden-estre annál nagyobb lelkesedéssel ünnepelte meg az egyház.

Minden reggel $\frac{1}{2}$ 8 kor meghuzattak mind a harangok — mint ünnepnapon — a nép seregestül tódult a templomba, s megtelt zsufolásig minden alkalommal. Felsőbb, alsóbb osztály, egyházi hivatalnokok, világi tisztviselők, iparosok, földművesek, mind hatalmas arányban voltak képviselve. Szónoklat minden reggel a következő rendben tartatott:

Vasárnap nov. 4-ikén volt az előünnepély, mely alkalommal nt. Szeberényi Ándor szépen fejtette ki ezt a témát: „Az Isten kezdettől fogva kiválasztotta embereit országa terjesztésére.“ — Hétfőn, Luther születéséről s első éveiről: Strba János s. lelkész; kedden Luther 95 tételéről s az egyház bünbocsánati tanáról: nt. Szeberényi Ándor; szerdán Luther házasságáról s családi köréről: nt. Hrdlicska Károly; csütörtökön Luther-ről, mint biblia fordítóról s egyházi énekszerzőről: Strba János s lelkész; pénteken az ágostai hitvallásról s annak keletkezéséről: nt. Szeberényi Ándor; szombaton, Lutherről mint népnevelőről s a népiskolai rendszer meghonosítójáról: nt. Szeberényi Ándor, tartottak beszédet. — Hétfőn és szombaton az iskolás gyermekek is bevonultak ünnepelő ruhákban, tanítóikkal élükön a templomba, s részt vettek az ünnepélyen.

Leghatásosabb volt az ünnepély befejezése. A harangok egész szombat este zúgtak, s a kivilágított toronyba számtalan nép tolongott. Mindenfelé élénk kivilágítás, s nyolczkor a toronyban egy erős vegyes dalkar rázendítette Luthernek három legszebb énekét, a helybeli fuvo-zenekar kíséretével. Másnap vasárnap reggel az ünnepély betetőzéseül négy éneket énekeltek, s az oltár előtt különféle alkalomszerű antifonát. A beszédet nt. Hrdlicska Károly tartotta, s reflectálva Luther születésének négyszázados évfordulójára, beszéde tárgyául ezt választotta: „Minő érzellemmel kell az evangélikus keresztény embernek Luther bölcsőjénél megjelenni?“ — Az ünnepély ez istentisztelettel véget ért. Az egyház Luthernek négyszázados születése emlékünnepélye alkalmából erős alapot vetett egy alakítandó árvaház számára!

Irsán az ünnep előestéjén, az ünnepet jelző harangozás után a fényesen kivilágított toronyban egy földmívelésekből álló zenetársulat fuvóhangszereken játszotta Luther énekét: „Erős vár a mi Istenünk.“ — 11-én a szépen feldíszített templomban magyar istentisztelet tartatott, melynek végeztével a lelkész örömmel hirdette ki, hogy tek. Irsay József úr, kinek az ünnepély sikerében is nagy része volt, egy díszes

keresztelőkövet ajándékozott a gyülekezetnek, ki vasárnap estve ünnepi lakomán házánál egyesítette az irsai és albertaini értelmiséget.

Az antalfalvai (Torontálmegye) evang. egyház, mely csupa oláh, szerb s katolikus egyházakkal van körülvéve, presbyteriális gyűlésen elrendelte, hogy a nagy reformátor Luther Márton születésének négyszázados évfordulóját f. év. nov. 10-én este és nov. 11-én délelőtt fogja megünnepelni s ennek kapcsolatában azon határozatot is hozta, hogy az antalfalvai egyházban megtartott Luther-ünnepély emlékére, a régóta tervezett s kilátásba helyezett népörömműny helyett, maradandó emlék gyanánt, egy negyedik harang szerzesség (1483. nov. 10—1883. nov. 10. évszámokkal dr. Luther Márton emlékére).

Így tehát f. év nov. 10-én délben mozsárlövöldözés és harangozás hirdették a tiszta ev. községnek, hogy e napon 400 évvel ezelőtt a nagy reformátor született. Este pedig 5 óra tájban mozsárlövöldözés és beharangozás után a nép, mely már szombaton délután a munkával felhagyott volt, hazánk egyik legszebb s ezen alkalomra kivilágított templomába, melynek ritka szépségű oltárához nagy koszorúkkal díszített Luther mellképe felállítottatott — sietett.

Következett: 1) bevezető ének, b) oltári liturgia, 3) szent beszéd János 9. fej. 11. vers alapigékből (Luther életét elölvadva), 4) beszéd közben „Erős vár a mi Istenünk“ első két verse, melyet az e célra R. P. Pál helykeli községi tanító által kiválogatott s betanított 26 tagból, leginkább fiatal mesteremberekből és földművelőkből álló dalegyesület négy hangon elénekelt, 5) oltári záríma és befejező ének.

Este 11 óra felé, melyben Luther született, lövöldözés és harangozás. — Nov. 11-én délelőtt a) ünnepi énekek, b) oltári liturgia, c) ünnepi szent beszéd Zsidók 13. fej. 7. vers alapigékből, d) beszéd közben karének „Erős vár a mi Istenünk“ utolsó két verse, e) beszéd után úrvacsora, élvezve gondnokok, presbyterek s helybeli községi tanítók által, f) záríma, g) offertorium, melynek bizonyos része magyarországi Luther-társaság javára fordítandó, többi pedig Luther életrajzát foglaló könyvecskékre, melyek a vallásban kitűnő osztályzatot nyert tanulóknak kiosztatnak. Mindakét ünnepen megjelent a helybeli szolgabírótság és járásbírótság testületileg. A nagy reformátor Luther Márton megérdemelte azt, hogy a szomszéd szerb, oláh s katolikus községek tudakozódjanak az iránt, honnét s minek s kinek az a sok mozsárlövöldöztetés és harangoztatás Antalfalván? ??

A pádár-perjese-meleghegyi ev. egyházak a Luther-ünnepélyt nov. 11-én délelőtt és délután megtartották. Már a megelőző szombaton a harangok kétszer: délben és este meghuzattak, jelezvén az ünnep közelgését. — Az ünnep napján reggeli 9 órakor az Úrnak szent vacsorája szolgáltatott ki, melyen az előjáróság és a többi hívek serege vett részt. 10 órakor az ünnepélyes istentisztelet, mely úgy mint az Úr vacsorája a pádári anyaegyházban tartatott, következett, melyen résztvettek a három egyház magyar- és tótajkú hívei. A tanuló ifjúság a tanítók élén szép sorrendben vonult a templomba. „A kegyelem Istenének“ Sántha Károly-

féle szép ének elzengése után az oltári collecta és ima következett, utána második énekül: „Erős várunk nekünk az Isten“, mit az evangéliom felolvasása követett (Máté 24, 15—28). Credo után Zsid. 13, 7. igék alapján ünnepi beszéd tartatott, mi közben két dicsérő vers énekeltetett el,

A dél-esti könyörgések alkalmával mind a három egyházban a Luther életrajza olvastatott fel.

Reggeli istentisztelet után offertorium tartatott, mely, mivel az emlékünnap a „Reformáció“ emlékünnapével egyesítve volt, a kerületi özvegy-árva nyugdíjintézetnek van szánva. A „fillér-egylet“ pénztárába, mely a Luther négyszázados születése emlékére létesült, ez alkalommal 2 frt adomány folyt be.

A zólyomi ev. esperesség Luther-ünnepé. — A zólyomi esperesség a Luther-ünnepet evangéliomszerű egyszerűséggel, de egyszersmind mély kegyelettel és vallásos áhitattal f. hó 18-án Besztercebányán testületileg ünnepelte meg. — November 17-én estve Besztercebánya fényesen kivilágítottatott. A város valamennyi utcáinak ablakaiban, még pedig felekezeti különbség nélkül, ott lobogtak a gyertyalángok, jelképezve ama világgosságot, melyet Luther hatalmas szelleme ismét az összes emberiség tulajdonává tett.

Nov. 18-án reggeli 9 órakor az egyházak képviselői a rendkívüli esp. gyűlésre a gyűlési terembe gyűltek össze. A világi elnök Huszágh Dániel szívélyesen üdvözli a nagy számmal egybegyűlt híveket s megérintvén a célt, a melyért egybegyűltünk, hogy t. i. a legmélyebb hálával Isten iránt ünnepeljük meg ama kegyelmi tényt, hogy Isten az ő kiválasztott eszköze, Luther által az Isten tiszta igéjét visszaadatta az emberiségnek, — ez ünnepet legméltóbban csakis az Isten házában lehetvén megünnepelni, felkéri az egybegyűlteket, hogy az esp. elnökség vezetése mellett a templomba menjenek, s az isteni tisztelet befejezése után az esp. gyűlés berekesztése végett ismét a terembe egybegyűljenek.

Pont féltizkor ment a papság és a világi elem a külsőleg egyszerűen, de csinosan feldíszített templomba, mely már akkor az esperesség egyházainak híveivel majdnem zsúfolásig telve vala. A lelkészek, kik közül csak négyen nem jelentek meg, papi öltönyben, és az egyházak felügyelői az oltár előtt félkörben foglaltak helyet. A főesperes a „Nejsvetejési“-vel kezdte meg az isteni tiszteletet. Ennek eléneklése után a négyes kar gyönyörűen és szívrehatólag énekelte „Hittársak! e nagy napon“ — kezdetű egyházi magyar éneket. — Majd az egész egyház, még az olvasni tudó tót hívek is, rázendíték Luther győzelmi énekének magyar szövegét Haan fordításában.

Következett a magyar szónoklat, melyet a főesperes Mockovcsák János Ef. V: 10—17. v. alapján tartott, hogy vegyük fel a kereszténység szellemi fegyverzetét, mely 1. a hit pajzsa, 2. az üdv sisakja, és 3. a lélek kardja.

A magyar szónoklat után hatalmas erővel zendült meg Luther tót szövegű éneke. Az egész templom egy vallásos hanggá olvadt fel. — A radváni lelkész Hodzsa József ezután tót szónoklatát tartotta Ef. V. 8 v. alapján, rámutatván ama áldásra, melyben Isten Luther

Márton által részesítette az emberiséget, — ecsetelte 1. a sötétséget, melyből Isten a hitújítás által kivette az emberiséget; 2. ama világosságot, melylyel megajándékozott bennünket Isten a hitújítás által és 3. adjunk hálákat az ajándokért Istennek a világosságbani járás által.

A szónoklat s az istenisztelet többi részének befejezése után az egyházak képviselői ismét a gyűlési teremben gyülekeztek össze, hol a világi elnök folytatólagosan örömet fejezte ki az oly vallásos kegyelettel megünnepelt nagy nap megünnepelése sikereért, s midőn a gyűlés köszönetet mondott az elnökségnek az úgy tapintatos intézéseért, — a szónokoknak, emelkedett hangon elmondott szónoklataikért és a besztercebányai egyháznak a szíves fogadtatásért, — elhatározván azt is, hogy ez ünnep leírása, valamint a két rendbeli egyházi beszéd egész terjedelmében a jegyzőkönyvbe felvéssék, — a gyűlés berekesztetett.

Az ünnepélylyel egybekötött s a létesítendő Luther-árvaház javára eszközölt offertorium, melynek összeszámítása azonnal nem eszközölthetett a 200 frtot aligha meg nem üti. Maga Stádler Tófor, a besztercebányai egyház buzgó felügyelője 50 frttal járult e sz. célhoz.

K Ü L F Ö L D.

Lipcse, nov. 12-én. (Ered. tud.) Az ünnepélyek elmultak, de még mindig ott állanak a diadalívek és -kapuk városunk terein, ott a díszállványok, még mindig ott zöldel a koszorú-dísz a legtöbbször házon s vele versenyre kél a fölötte lengő lobogó. Mintha az emberek még keveselnék az ünneplést az ünnepektől nagyságához képest, vagy mintha fájna nekik bontó kézzel nyúlni a serény kegyelet oly szép alkotásához. És nem csoda — annyi volt és oly szép volt az emléktény, hogy a tőlök való bucsú joggal fájdalmas annak, ki részt vett benne.

A keret, melyet az ünnepélyek nyertek, Luther egyik jelentőségére emlékeztet, értem a zene terén való működésére. Egy Luther-concert készítette elő még pénteken este az ünnepélyt; a Bach-féle reformáció-cantáta és a Becker-féle. A kivitel impozáns volt. Ugyanakkor a színházban egy új Luther-darab került színre, mindkét helyet megtölté a közönség.

Másnap 8 órakor a város ev. templom tornyai-ról az „Erős vár“-t fűtták katonai zenekarok, — majd az iskolák ünnepelei következtek. Az egyetem az aulában, mely ez alkalommal gyönyörűen volt díszítve, tartá meg rövid ünnepélyét. Az emlékbeszédet dr. Kahnis tartá, megvilágítván benne Luther személységét, mint a német evangélikus nép legszebb örökségét. Majd felsoroltattak ez ünnepélyes alkalmából történt kitüntetések, t. i. a theologiai facultás disztudorsággal tisztelt meg néhány férfit, dr. Krieger a licentiátus-rangot nyerte, a bölcsészeti facultás pedig dr. theol. Kahnist és egy énektanárt, a mi a napra való különös vonakoztatásból történt, doctor philosophiae címmel ruházta fel. Ez ünnepély után a „reformáció-szobor“ leleplezésére vonultunk fel.

Á vásártéren 45 testület gyűlt össze, 6 zenekarral. A vásártér minden ablaka tömve, úgyszintén az utcák

kövezetén, a merre csak a menet vonulandó volt, megakadt a közlekedés. A János-tér, melyen a szobor állt, igen szépen volt díszítve. Az „erős vár“ általános éneklése nyitotta meg az ünnepélyt. Majd dr. Georgi, a város érdemes polgármestere rövid beszédében megérintette, hogy azok közül, kik 1839-ben a lipcsei reformáció 300 éves jubileumán e szobor felállítását tervbe vették, egy sem él, de köszönettel fordult az itt jelen volt híres művészhez, dr. Schillinghez, hogy egyéb óriási művei mellett szíves volt eleget tenni a város kérelmének s legalább azon ünnepélyes alkalomra készíté el, mi már oly régi idő óta a lipcseiek vágytárgya volt. A szobor-lepel lehullott s a közönség hármás „hoch“-chal fogadta a felhők mögül kibúvó naptól is ragyogó művet. Luthert ülve mutatja az ércszobor, az írás kezében, s ő mintha elmélkedne, az ég felé néz, mellette áll Melanchthon, mintha felelni akarna neki, magyarázni, de a félénk szerénység fényt vet e magyarázás természetére. A szobor márvány és gránit kettős talapzaton áll, alsó része domborművekkel díszítve. Az ünnepi beszédet dr. Fricke pastor és egyetemi tanár mondotta. E gyönyörű beszéd legnagyobb része kárba ment a hallgató közönség számára, ami természetes, ha az oly nagy embertömeeggel együttjáró mozgás-zsivajra gondolunk. Megmagyarázta meghatott és lelkesítő szóval Luther és Melanchthon e szobron is visszatükröződő viszonyát; meg a domborműveket, s beszéde végén reflectált a művész személye által is indítatva a niederwaldi és a jelen ünnepély egymást kiegészítő voltára. 11 énekkel kezdé Händel „Hallelujah“-t a beszéd bevezése után; s most következett az ünnepi harangszó, mely délután 1—2-ig tartott.

5 órakor általános istenisztelet a díszített templomokban. 6-kor pedig kezdete az illuminációnak. Már akkor olyan volt a néptelenség, hogy az ember inkább vitetett, semmint ment az utcákon. 7-kor a várostéren megakadt a közlekedés. A városháza gyönyörűen felkoszorúzva és fellobogózva, a mi a kivilágítás általános fényénél még nyert szépségben, a szomszéd épületeken fellobbanó görög- és bengáltűz hangos tetszést kelt a tömegben; ekkor ismét 11 dalegyet éneklé az „Erős vár“-t zene kísérettel; majd dr. Evers pastor megjelen a városháza erkélyén, s tartalmas beszédet mond. Tárgya a helyhez mért — Luther befolyásáról a polgári erények és ügyek kifejlődésére, és általában a világi dolgokkal szemben elfoglalt állásáról beszélt, azonban az ő mennydörgő hangjából is sok vész el, csak egyes mondások jutnak általános megértésre; ezek is azonban elegendők, hogy a lelépőnek hangos tetszésnyilatkozat adassék. „Nun danket Alle Gott“, ez ének általános kara fejezte be a vásártéri ünnepélyt.

Megtekintettem aztán a kivilágítást. Az igazi hála és kegyelet gyönyörű műve volt ez. Nem pusztán az ablakok kivilágításából állott. Igen gyakran láttam a világitó fény mögött egy-egy megkoronázott Lutherfejet, vagy egész Luther-szobrot; Luther képét pedig nagyon sokszor, néha zászlón is. Luther mondását, leggyakrabban az „Ein' feste B.“, de másfélet is, kivilágított betűkkel. Egy helyütt az imént idézett ének minden versének kezdő sora egy-egy nagy képpel illu-

strálva: „Ein' feste Burg“ stb., Augsburg 1530; „Mit unsrer Macht ist nichts gethan“, Magdeburg 1631; „Und wenn die Welt voll Teufel wär“, Speier 1529; „Das Wort sie sollen lassen stahn“, Wittenberg 1517. Számos érdekes mondást, érdekes látványosságot kellene még felhoznom, de hátra van még nem kevésbé fontos és jelentékeny tények felsorolása.

A kivilágítás után az egyetemi hallgatók com-merse, roppant részvétel mellett. A beszédeket a rector magnificus, dr. Heinze és dr. Luthardt tartották óriási lelkesedés mellett.

Másnap, 11-én, reggel 8-kor a „Nun danket“ éneket fűtták a tornyokról a katonai zenekarok. Ezután az egyes istentiszteletek következtek, a Tamás-templomban ismét a Bach-féle cantate lett előadva. $\frac{3}{4}$ 12-kor volt ismét egy szép ünnepély, az új Luther-templom alapkövének letétele. A város nyugati részén a Bismarck-utcán álló ennek szánt hely ismét művészileg diszitve, és ismét tömérdek közönség által ellepve. A beavató beszédet dr. Pank mondotta, ugyanaz, kinek egyik beszédét e lap mult száma hozta. Síri csend közt beszélt, minden szava hallható volt a nagy szél daczára. Gyönyörű beszédében a kő négy feliratát, négyes — ha úgy mondhatnók — jelszavát, szellemes fordulatokkal, de mindig evangéliomi komolysággal és méltóságteljes hangon tüntette fel, végül hálát adva Istennek ezúttal is tanusított kegyéért. Majd felolvasták az okiratot, melyből kitünik, hogy e templom építésének gondolatát f. é. január 15-én nyilvánította dr. Pank a város lelkészi kara nevében; február végén történt a nyilvános felszólítás a templomra való adakozás ügyében s íme a legmerészebb várakozást is megszégyeníté Isten, a mennyiben 149,383 márka gyült idáig is össze, úgy hogy ez alapkö letétele ily napon lehetővé vált. Következett ez okirat betétele egy tokba, majd befalázása. Megfelelő ima és áldás után még egy általános kar következett, mely ez ünnepélynek is végét veté.

Délután 3-kor gyermekistentisztelet, 6-kor pedig általános istentisztelet. S így eljutnák a második kerethez, mely az egész ünnepélyt zárná — egy második concerthez, jobban mondva concertekhez. Vasárnap u. i. 4 helyen szabad bemenetel mellett concertek és felolvasások voltak. Ha csak felhozom, hogy e helyeken 13 felolvasás Lutherről, Lipcse legnevezetesebb theologusai által lett előadva, nem fog csodálatosnak feltűnni, hogy már egy órával a megkezdés előtt a helyiségek kapuihoz férni nem lehetett, félórával pedig a megkezdés előtt minden terem zsúfolva volt. Én a kristálypalota színháztermébe jutottam s az ebben tartott előadásokról mondanék még pár szót.

Természetesen ez előadások a zenekar és egy dal-egylet szereplése által lettek felváltva. Első előadás volt Luthardté. Beléptekor tapssal fogadták, de ő egyetlen mozdulattal elnémítá, mintha az nem illenék az ő szavai komolyságához. Előadása szónoki volt s Luther hatását az egyházra abban összegezte, hogy 1) kinek-kinek személyes lelkiismeretébe hozta az egyház eddigi privilegiumát, az istenfűságot; 2) hogy lerontotta az egyházi aristokratia kasztszerűségét. Be-

végeztek a közönség el volt ragadtatva. Perczekig tartó taps, bravo kiáltások követték távozásakor.

Majd dr. Vogel igazgató „Luther és az iskola“ czímen értekezett Luther ez irányu jelentőségéről, melyet abban látott, hogy Luther egyes visszasságokat eltörült, másrészt s főleg abban, hogy iskolákat alapított, azokat általános körűvé iparkodott tenni, s ide vonatkozó műveket irt. E felolvasást is tetszés jutalmazta. Végül dr. Pank lépett fel, a lipcsei közönség igen-igen kedvelt szónoka. Mindjárt bevezetésében bocsánatot kér, hogy nem fog rendszeres beszédet tartani, mert ma már negyedszer beszél, de előadása el nem árulta volna. — „Luther és a ház“ czímen Luther családi viszonyait rajzolta vonzóan, a tárgy komolyságát néhol kedves humorral átszöve, néhol pedig lelkesítő szónoki hatást idézve elő. S midőn befejezésekor avval igazolta az ünnepély fényességét, hogy Luther-ünnepet többet mi úgy sem élünk meg, s hogy ép ezért csatlakozzunk a szomszéd terem énekéhez „Nun danket Alle Gott“, ismét szünni nem akaró taps jutalmazta a még mindig az emelvényen álló szónokot. Alig bírta visszaállítani a csendet, midőn azonban visszaállt az, imára hívta fel a mulató közönséget. Készséggel kelt fel kiki s utána mondta az Ūri imát, s ennek végével szívből és meghatva énekelte a közönség: „Nun danket Alle Gott!“

Ha sok másért, úgy bizonyára és pedig teljes szívből ez ünnepélyen való résztvehetésért én is hálát adok az Ūrnak.

Az eislebeni Luther-ünnepély. — (Eisleben, november 10-én.) Magasztos ünnepnek voltunk újból szemtanúi, az eislebeni díszes, lélekemelő ünnepélyben. — A mansfeldi istenfélő bányászsalad örömnapiját azelőtt 400 évvel most az evang. kereszténység ily örömnepje váltotta fel. Erfurt és Eisenach, Wittenberg és Jena után épen Eisleben városa volt hivatva, Luther 400-os születése emléknapiján jubileumot ülni, hiszen örökké emlékezetes földén állott nagy reformátorunk bölcsője és koporsója! Ünnepi ruhába öltözve láttuk az egész várost, zöld koszorúk díszíték a házakat, melyek sűrűn föl voltak lobogózva fehér-fekete, és vörös-fehér-fekete zászlókkal, virágguirlandok huzódtak a házsorokon végig, több díszkapu is emelkedett az ünneplő sokaság befogadására, különösen a Luther-szobor melletti tribünök felé, — szóval az ünnepély külső kifejezése, díszbe öltözése s elismerésére válik Eisleben városa tanácsának és polgárainak. Az ünnepély központja a markttéren van, melyen Luther monumentális szobra — Siemering berlini tanár műve — e nagy napon le lett leplezve.

Az előünnepély már 9-én kezdődött. Megkondultak a város összes harangjai. A városi polgári és Lutheriskolák énekléssel s Luther életrajzának elmondásával ünnepeltek, s emlékül a Luther-ünnepélyre a Frommel, Disselhoff és Richterféle Luther-könyvek osztattak ki a gyermekek között. A kies fekvésű Eislebenben 15-ezerre ment az idegenek száma. Egymást érték a vendégeket szállító vonatok fenyőekkel és koszorúkkal díszített állomásán. Amerikából és Angolországból is jöttek — mint hallom, ünneplő vendégek, hogy ez örömnepben nagy reformátorunk iránti hálaérzelmük-

nek az evang. igazsághoz ragaszkodásukban adjanak kifejezést.

Délután 4 órakor beharangoztak a város összes harangjával, jelezve az ünnepély, az evang. igazság örömnapjának nyitányát. A kék lepellel bevont Luther-émlékszobrának őrizete négy eislebeni polgárvadászra lőn bízva. Luther születési és halottas házába ezereken meg ezereken zarándokoltak. E két nevezetes épület ó-német stíljé által már külsőleg is feltűnt. Luther halottas szobája az András-templom tözsomszéd-ságában Beckmann Vilmos düsseldorfi történelmi festész nagyszerű képét foglalja magában, mely Luthert a wormsi birodalmi gyűlésen ábrázolja, s azon pillanatot tünteti föl, melyben Luther a lelkiismeret nevében új világnézetet teremtő beszédét elmondotta. A császár és kísérete elhagyta már a gyűlés termét; a pápa hívei még ülve maradtak és tanácskoztak Luther beszédének hatását érezve, annak megczáfolása fölött. „Hindurch, ich bin hindurch“ kiált föl Luther, és arca telve van meglepődéssel, hálával és tisztelettel. A kép különös compositiója és jellemzése által tünik ki, Luther mozdulataiban érezhető a páthos, míg arczán a teljes győzelem biztos kifejezése látható. Luther születési háza több Luther-émléket, u. m. leveleket, a legelső wartburgi 1522-ik évből való, s Wittenbergben nyomtatott új-testamentomot, Tetzl bűnbocsátó levelét. egy pápai bullát s több Cranach-féle Luther-képet őriz.

5 órakor délután az első ünnepi istentisztelet tartatott az András-templomban, hol dr. Schultze generalsup. Jeremiás 29. 10—14. nyomán szónokolt. — Felemlítette azon régi alapköveket, melyek Eisleben templomaiban Lutherre emlékeztetnek. Ilyen a keresztelési medence a Péter-templomban, mely felett Luther 1483. nov. 11-én a ker. hitközösségbe vétetett föl, továbbá az András-templom szószéke, honnan Luther az Isten ígését hirdette, kapuja, melyen keresztül Luther holt teste vitetett, s oltára, mely előtt Luther híveinek könyei folytak a drága elhunyt felett. Szónok üdvözli az Eislebenieket, mert bennök még ma is Luther szelleme lakozik. Miként Jeremiás az Úr nevében üdvözlő és vigasztaló szavakat — a béke s nem a szenvedés szavait — intézi a babyloni fogságban synlódókhoz, s azon reménnyel biztatja, hogy az Úr engedi magát megtalálni, úgy Luther küldése is vigasztalás, intés és jövendölés ránk nézve a Krisztus nevében. Az összehasonlítást szellemesen és velősen vitte keresztül. A Nikolai-templomban egyidejűleg liturgiai istentisztelet tartatott.

Az ünnepi vendégek üdvözlése két helyen, a mansfeldi udvarban és a Centralhalleban ment végbe. Utóbbi helyen Jordán diakonus üdvözölte a vendégeket, és jellemezte Luthert mint reformátort, Istennek német eszközeit (Rüstzeug) az evang. kereszténység helyreállításában. Hasonló velős mondatokban és jellemzésekben tüntette föl az ismert dr. Warneck Luthert mint a hit és nép emberét, ki népszerű irataival — biblia, énekek, káté — a német népnek szellemi hőse lett. — „Nem halt meg, él!“ szavakkal fejezte be beszédét. Wächter hallei diakonus történelmi részleteket közölt Luther életéből. Faber sup. képies szónoklatában bányászati kifejezésekben ismer-

tette Luthert mint bányászt és kohászt, ki az evangéliomot mint tiszta érczet kutatta a mélységben, és kikéncsül az evang. igazság után szomjuhozóknak napfényre hozta. Szívából jövő kedélyességének és mélyértelmű humorának voltak kifejezései Frommel berlini udv. lelkész és népszónok nagyszerű szavai, midőn Luthert mint énekszerzőt dicsőítette. E nagy napon a berlini egyetem a theol. tudósággal tisztelte meg a szónokot, mivel ügyes közvetítő a tudós theologusok, s a nagyobb közönség között, s ez alkalommal az ünneplő vendégek részéről számos ovációban részesült.

Az ünneplő vendégek másik üdvözlése helyén a mansfeldi udvarban hasonló ünnepélyességek között folyt le a tanácskozmány. Dr. Funk eislebeni polgármester üdvözölte a vendégeket Eisleben városa részéről, s kiemelte, hogy Luther nemcsak theologus, hanem a szép művészet barátja is volt, s azon reményének adott kifejezést, vajha a Luther-ünnepély mindkettőt egyesítené magában. Rother sup. Eisleben gyülekezetei s lelkészeitől hoz üdvözlöt, s kiemelte Luther folytonos vonatkozását szülővárosához. Dr. Jakobi tanárom, mint a halle-wittenbergi egyetem képviselője jelent meg, s átnyújtja a bizottságnak egyetemünk ünnepi iratát — Hering tanárom művét Luther ker. szeretéről — Luther 400-os születésnapjának emlékére. —

Dr. Roedenbeck egyetemünk volt kurátora, a száz tartományi consistorium üdvözlötét hozta át Magdeburgból. Schellenberg tanácsos, mint a bádeni egyház küldötte, annak üdvözlötét jelentette. Végül Fliedner madridi lelkész, az ismert spanyol evangelista, a spanyol egyházi viszonyokról értekezett. Az egyes szónoklatok énekléssel végződtek be.

A főünnepélyen nov. 10-én általános beharangozás hívta össze a belépti jegyekkel bíró ünneplőket az ünnepi istentiszteletekre. Eisleben kisebb templomaiban Faber bitterfeldi sup., dr. Steinbeck magdeburgi és Storch eislebeni lelkészek szónokoltak. A második nagyobbyszerű ünnepi istentiszteleten dr. Frommel trtotta pontban 10 órakor a szépen földiszított s zsúfolásig megtelt András-templomban beszédét, azon szószékről, melyen Luther közvetlenül halála előtt predikált. A Liturgiát Rother sup. végezte. Händel Hallelujájának eléneklése után Luk. 1. 66—68 és 76—78 felett tartotta Frommel hatásos szónoklatát. Összehasonlította Luthert keresztelő Jánossal. Zacháriás jóslata, fiának ker. Jánosnak jövőjét tekintve a zsidók azon kérdésére: „Valjon mi lesz a gyermekből?“ indította Frommelt azon kérdés felvetésére: „Was soll da werden?“, vagyis szólott az adventhirdetésről Luther, és a pünköstkérdésről a reformáció bölcsőjénél. Kiindulva ker. János születése idejének sociális és erkölcsi viszonyainak festéséből, párhuzamot von az akkori idő s azon állapotok között, melyek a reformációt megelőzték. Luther bölcsőjénél is áll az: „Te is kis gyermek a megfölségesb profétájának fogsz neveztetni, ismeretre fogod tanítani népedet az üdv felől, hogy bűnei megbocsáttanak.“ Térjetek meg, predikált János és Luther. Új élet csirázott ki minden téren. Luthert követték a theologusok Arndtól kezdve Tholuckig, az énekszerzők Gerhardtól Gerockig, a tanítómesterek, mint Pestalozzi és tanítványai, és művén alapulnak nagy részben a

költők és bölcsészek. Mindnyájan az eislebeni férfit szellemének gazdag tárházából merítették s meg voltak telve szellemével. A német házas életet megáldotta, s fölszabadította a népet s fejedelmeket a római iga alól. Mind a német nép felszabadítója, úgy a prot. mint a kath. tiszteletére méltó. Az új német császárság is a pápai bulla lángjából éledt föl. A mi nagy a német nép körében keletkezett, Lutherre mutat vissza. Ha a reformáció művére gondolunk, a benne rejlő intés tudatára ébredünk. A rómaiak Péternek templomokat emelnek, de szavait nem tartják meg. Pálnak a legnagyobb basilikát emelik, és tanainak hadat üzennek. Máriához mint megváltóhoz imádkoznak. Mi azt soh' sem tehetjük. Az elhalt Lutherrel mint egy másik esküvel fogunk harcolni. Ha hívei maradunk, bennünket is illet biztonsággal e kérdés: „Valjon mi lesz belőlünk?“ Szívhez szóló szavai nagy hatással voltak a jelenlevőkre. Ez istentiszteleten láttuk a világi és egyházi hatóságok képviselőit: Gossler cultusministert (kit a halle-wittenbergi egyetem e nagy napon a theol. tudósággal tisztelt meg, mivel a legutóbbi egyházpolitikai harcz folyamában erélyes megaviseletet tanusított az ultramontanizmussal szemben), Stolberg-Wernigerode Otto, Stolberg-Rossla és Wintzingerode grófokat, Roedenbeck szász consist. elnököt, dr. Schild polgármestert, dr. Kögel udvari lelkészt, a Luther-emlékszobor-bizottságot, a városi hatóságot s 50-nél több lelkészt, kik az oltárral szemben foglaltak helyet.

Az ünnepi istentisztelet után pontban a déli órában Luthernek Siemering berlini tanár által készített életnagyságú emléksobrát leplezték le. A mester szintén jelen volt az ünnepélyen. Ez alkalommal dr. Martins polgármester az emlékszobor keletkezésének történetét ismertette. A fölszentelési beszédet dr. Kögel tartotta, kinek hatalmas szónoklata mindnyájunkat meghatott. A harangok — így kezdi beszédét — hangosan megkondultak e napon mindenütt, hol a tiszta evangelium tanítatik, de sehol annyira megindítóan, oly „heimatsstolz“, mint Eislebenben. „Itt születtem, itt is akarok maradni“, mondá Luther utolsó óráiban. Ma, nov. 10-én, nem a reformátor halálát, hanem születését ünnepeljük. Három szó hangzik elénk a szobor előtt: 1) A reformátor hitvallása: Isten kegyelméből vagyok, a mi vagyok; 2) Luther üdvözlése a német néphez: Térjete meg és higgyete az evangeliomban; 3) Népének üdvözlése Isten fölke gyermekéhez Lutherhez: Az Úr legyen veled, harczoló vitéz! A szobor egyik kezében az öszszegyűrt bullát tartja, másikával szívéhez szoritja a bibliát. Egyik keze a szellemi szabadságot vívja ki, a másik a ker. engedelmisséget; mindkettő pedig mondja: Emberi vélemény közönyös rám nézve, egyedül az Úr az én üdvöm. Istennek kegyelme, a melyben hitt, kiválasztotta őt születése percében, vezette minden utain, míg mint békeapostol szülővárosába jött, hogy utolsó lehelletét kiadja. 400 éves történet csudálja őt és művét. Személye egész fakultás, de nem csak tanár, hanem proféta is volt; egész egyházrendezetet képviselt a hozzá intézett kérdésekre.

Azonban mindent a kereszt dicsőségére tett, melynek kegyelme őt fölszabadította: s vele is volt az Úr minden tetteiben; vele, midőn tanított és vezetett, a kelyhet a laikusok számára visszaszerezte, kátéjával s 5 főrészével a ker. iskolát, házas életével pedig az áldásos evang. paplakot megállapította, és lantjával a német chorált elénekelt. Semmi rágalom nem ferdítheti el képét, semmi hazugság fanatizmustól táplálva nem ragadhatja ki szívünkéből. Közönyös ránk nézve, hogy a római császár birod. átokkal sujtotta, a prot. fejedelmek levették róla; de meg az is, hogy a pápa hideg átka alatt állott, az evang. nép azt megtörte. Oly férfi, mint Luther, nem kíván emléket érczből, nem jubileumot emlékére, vagy iratainak újbóli kiadását. Mindezt azonban joggal tehetjük, de mindenekelőtt szöszatát kövessük: Térjete meg és higgyete az evangeliomban! Ennek teljesítésében állana legjobb hálánk iránta. Ércznél tartósb emléket emelnénk neki! A protestantizmus természeténél fogva rokon a tudománnyal; a művészet is hódol neki, mert nem volt távol tőle. Luther zenéjében művészi geniusz mutatkozik, és nyelvének diadalíve az egész nemzetirodalmat veszi körül. Luther Krisztust dicsóította, élete ima volt, bennünket is az hasson át. Mint a régi Márton a szegényeknek jóltevője, ő egy második Mártonja lön az üdv után szomjúzóknak, midőn az evangeliumot neki visszaszerezte. Legyete egyek a kereszt alatt! kiált felénk, nincsen köztetek különbség. Vajha követnök intését, szöszatát! — Ima és áldás fejezte be a nagyszerű beszédet, melyre „Lobet den Herrn“ lett elénekelve az ünnepelő sokaság részéről.

Az „Erős vár a mi Istenünk“ eléneklése után Wolf főtanácsos megbízásából, kit betegsége akadályozott a megjelenésben, Diest kerületi kormányzó adta át a szobrot gyönyörű szavak kíséretében Eisleben városának, melyre a városi tanács nevében Dr. Funk válaszolt. „Nun danket alle Gott“ eléneklése fejezte be az emlékszobor leleplezésének lélekemelő ünnepélyét. Az ünnepély folyamában a német trónörökös üdvözlő táviratot küldött az ünnepelőkhöz, mire 3-szoros Hoch-al felelt a közlekedés.

Az eislebeni Lutherünnepélyt is történelmi díszmenete emelte, mely, miként az erfurti nagyobb kiterjedésben, fényesen sikerült. Tárnya: Luther üdvözlése és fogadása Eislebenben, a mansfeldi grófok, bányászok, az eislebeni polgárok által. Délután 1 órakor harsantak meg a díszmenet megindulását jelző trombiták. Beckmann V. düsseldorfi történelmi festész volt a díszmenet szervezője és mesteri rendezője. Az ünnepi menet következőkben csoportosult: Elöl haladott a birod. küldött, ónémet ruházatokban, követték a lovasok és Eisleben városának küldöttei, galogok a vadászok és nők. Utánuk következett a díszmenet legszebb része, a díszkiséret. Ott láttuk a mansfeldi grófok követét, udvarnagyaikat, Albrecht mansfeldi grófit nejével és fiával, Gebhard mansfeldi grófit fiával és leányaival, Farkas anhalti herczeg vérteseit és küldötteit, magát a herczeget nejével lovon; továbbá Henrik schwarzburgi grófit nejével és kíséretével, Mansfeld és Eisleben városának zászlóseit és bányászait. A díszmenet ezen részén a legszebb és legdrágább co-

stüemek voltak. A díszmenet közepén Luther kocsija haladott, egyszerű lepellel bevonva s kísérettel ellátva. Benn ült Luther, János, Márton és Pál gyermekeivel, velők szemben Jonas s a grófok udvari szónoka Coelius Mihály. A kocsit grófi tanácsosok s jegyzők, szabók, lovasok, mansfeldi bányászok, eislebeni gymnásiumi diákok, éneklő gyermekkar, aranyművesek, pékek és hentesek követték. A díszmenet gyönyörű látképet nyújtott szebbnél szebb ónémet jellegével, fényes sikere mellett szól az a körülmény is, hogy Gossler cultus-minister kívánságára 2-szer járta körül Eisleben főbb utcáit. Délután 3 órájában oszlott szét a díszmenet s a Luther-szobor melletti tribünök végéremehetetlen sokasága.

Hogy tudósításom az eislebeni Luther-ünnepély hű képe legyen részt kellett volna vennem a 12 marknyi díszbédén is, de ott aligha terítették egy szegény cand. theol. számára, ki ösztöndíjain tengődik a külföldön.

A város fényes kivilágítása nov. 10-én estve zárta be a magasztos ünnepélyek sorát Eislebenben.

Az eislebeni Luther-ünnepély emlékére, mint Erfurtban úgy Eislebenben egy ünneplap hagyta el Remke Henrik szerkesztése alatt a sajtót. — Az „Illustrirte Eislebener Luther-Fest-Zeitung“ gazdag tartalma a következő: „Óda“, Dr. Osterwald tanártól; „Dr. Luther Márton“, a szerkesztőtől; „Luther gyermekora Mansfeldben és viszonya a mansfeldi grófokhoz“, Ebeling diakonustól; „Luther Eisenachban“, Dr. Reintól; „Luther mint reformátor“, Köstlin tanáromtól; „Luther paplaka“, Dr. Baurtól, az erfurti szónoktól; „Luther mint evangyéliumi költő és író“, Dr. Gosche hallei tanártól; „Luther mint bölcsész“, Dr. Schrankától; „Luther és a társadalmi kérdés“, Stöcker udv. szónoktól, ki a Luther-ünnepélyen Londonban volt; „A történelmi díszmenet leírása“, Rembe Henriktől; „Az eislebeni Luther-szobor története“, D. Martins polgármestertől; „Lutherballada és Lutherhymnus“, Helbigtől; „Güttel, Eisleben első evang. prédikátora“, Rembe Henriktől; — Luther-mondások és kisebb költemények. Mint különös műlap mellékelve van: „Történelmi díszmenet 1883. nov. 10-én, Luther fogadása Eislebenben a mansfeldi grófok által 1546-ban“. E lapot rajzolta Beckmann, düsseldorfi történelmi festész. Az ünneplap ára 1 mark.

Evangyéliumi protestánsok. Térjünk meg, és higyük Krisztus Úrunk drága evangeliumában, mert ő az Igazság s az élet!! Ez legyen szent fogadásunk Luther 400-os születésnapjának emlékünnepe! Úgy legyen!!
Szlávik Máttyás.

VEGYESEK.

— A pozsony megyei esperességi felügyelőt választó szavazatokat az illető esperességi bizottság e hó 19-én felbontotta és eredményül az mutatkozott, hogy egyetlen egyet kivéve, az összes beadott szavazatok Károla János úrra, a nagyszombati egyház felügyelőjére voltak adva. Bizonyára szép nyilvánulása a közbizalomnak egy hitbuzgó, nemeslelkű, érdemekben gazdag férfi iránt. Kívánjuk, hogy az Úr, ki őt e szolgálatba helyezte, adjon a szolgálat munkájához áldást. Uj felügyelője ünnepélyes beiktatására az esperességi januárban rendkívüli gyűlést fog tartani.

Dr. Geduly Lajos superintendens úr az eddig a modori tótajkú egyházhoz tartozott Károlva községet a pozsony megyei önálló anyaközségek sorába felvettnek jelentette ki.

— **Sopronban** a lyczeumi Luther-ünnepély a közlött program szerint zsufozásig megtelt nagy vizsgateremben ment végbe. — Káldy Gyula, kerületi felügyelő úr úgy a lycz. theol. egyletnek, mint a magyar önképző-körnek 5—5 cs. k. aranyat ajánlott fel pályadíjúl.

— **Pozsonyban** a theologiai akadémia a közlött program szerint november 17-én tartotta meg a Luther-ünnepélyt.

— **Luther-egyesületünk** javára tartott Luther-ünnepi offertorium Losonczon 44 frt. 35 krt eredményezett. Ez összegből egy forint Sántha Károlynak, ugyan e célra jövedelmező alkalmi éneke után, mint a losonczai egyház részéről járó jutalék, annak nevére lesz számítandó. Mivel az a kérdés is intéztetett hozzánk, hogy hova? kihez küldendők az ily célú pénzek, hasonló kérdések megelőzése céljából kijelentjük, hogy az ily célú pénzek szerkesztőségükhez küldessenek; mi már jövő számunkban úgy az adakozásokra, mint a Luther-társaság tagjáiúl jelentkezőkre nézve rovatot nyitunk.

— **Erős várunk.** A losonczai egyház részéről nyomtatásban is beküldetvén hozzánk a Luther-ünnepély programja: ebben az „Erős várunk“ ottani fordítója, a múltkor közlött szöveg harmadik versében e változtatást tette: S volna bár a világ telve

Ránk éhez őrdöggel;

Szívünk még akkor sem félne

A sikernek jönni kell!

E változtatást azért tartjuk közlendőnek, hogy a többi fordítások összehasonlításánál, így vétethessék tekintetbe.

— **Lovász-patona** jövendő anyagi jobblétének emelése céljából „Luther-émlék“ czímen 77 frt. 15 krt és 5 franc-ot gyűjtött. Létező „Áldott émlék“ tőkealapra 3 frtot. Összesen 80 frt. 15 kr. és 5 franc.

— **Szt.-András** (Sopron m.). A Luther-ünnepély 10. és 11-én tartatott. Ez alkalommal a felállítandó emlékköre 21 frt. 68 kr. és egyéb czélokra 2 frt. 50 kr. gyűjtetett. Advent negyedik vasárnapján fogja e gyülekezet 100 éves fennállását megünnepelni, mely alkalommal az első isteni tisztelet helye (egy gazdaház) emléktáblával fog ellátatni; s ezen napot szinte adakozással teszi emlékeztetéssé a gyülekezet. — A Beliczai-féle halotti énekeskönyvek 1884. jan. 1-vel fognak közhasználatra behozatni.

— **A főthi kisdud evang. egyház,** Luther 400 éves születésének ünneplése alkalmából és emlékére, templomát közadakozás útján gyönyörű csillárral s bársony oltárterítővel díszítette fel.

— **A rákos-kereszturi egyházban** f. hó 4-én és 10-én tartott Luther-ünnepély nem maradt nyom nélkül; ugyanis id. Alcziebler András az egyház egyik buzgó tagja ajándékozott az építendő templomra száz forintot.

— **Babilon Lajos** bajsai lelkész, f. h. 13. halt meg, 64 éves korában, 34 évi hű működés után. — Kmety Máttyás s. lelkész, tót — Bán-szerémi alesperes Roth Károly magyar nyelven fungált a temetés alkalmával. A gyászisztelet után tartott presbyterialis gyűlésen az előjárók elhatározták, hogy a választandó lelkészt köteleztetni fogják, miszerint minden 3. v. 4-dik vasárnap s minden másod-ünnepen magyar nyelven is tartson isteni tiszteletet.

— **Janoska György** szt. hár. ut. XXIV. vasárnapon jeszeni rendes lelkészül, **Hroboň János** XXVI. vasárnapon isztobnei adminisztratorul lett beigtatva.

— **A jeni egyháztörténeti tanszék**re Hase Károly utódául a berni Nippold lett meghíva.